

Рис.1. Розподіл показників рівнів реактивної тривожності у підлітків за методикою Спілбергера-Ханіна

Важливо відзначити й те, що у підлітків з неповних сімей показник реактивної тривожності значно вищий, ніж у підлітків з повних сімей. Це дало нам підстави зробити висновок про те, що тип сім'ї та особливості стосунків у ній мають суттєвий вплив на розвиток емоційної сфери підлітків, зокрема на рівень розвитку ситуативної тривожності.

Наші подальші емпіричні дослідження можуть сприяти глибшому розумінню цієї теми та допомогти у розробці психологічних рекомендацій для розвитку емоційної сфери підлітків з неповних сімей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Максимович О. М. Особливості виховання дітей із розлучених сімей: Навчально-методичний посібник. К. : ДЦССМ, 2004. 140 с.
2. Маннапова К. Неповна сім'я як чинник, що впливає на формування життєздатності підлітків. Вісник Харківського національного університету. Серія «Психологія». 2011. № 959. с. 105–108.
3. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія. К. : Академвидав, 2005. 191 с.
4. Седих К. Психологія сім'ї: навч. посіб. 2-ге вид., стереотип. К. : ВЦ «Академія», 2023. с. 25.
5. Юрченко І. В., Функціонально неповна сім'я: характерні риси та проблеми. Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. 2008. 13(2). с. 207–216.
6. Eby L., Allen T.D., Noble C.L. & Lockwood A. L. Perceptions of Singleness and Single Parents: A Laboratory Experiment. Journal of Applied Social Psychology, 2004. 34(7). p.1329-1352.

*Слободян Владислав
Науковий керівник – доц. Гончаровська Галина*

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ АГРЕСИВНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Вступ. Агресивність у молодшому підлітковому віці є серйозною соціально-психологічною проблемою, яка потребує особливої уваги в умовах сучасного світу. Підлітки стикаються з численними викликами, такими як шкільне життя, тиск з боку однолітків, вплив соціальних мереж та сімейні конфлікти, що формують складний контекст, у якому прояви агресії можуть суттєво варіюватися. Одним із важливих аспектів цього явища є гендерні особливості агресивності: хлопці та дівчата можуть проявляти агресію в різних формах – фізичній, вербальній чи соціальній.

Дослідження гендерних аспектів агресивності дозволяє глибше зрозуміти, як соціальні норми, виховання та психологічні чинники впливають на поведінку підлітків. Це гендерне різноманіття вимагає розробки специфічних стратегій запобігання агресивності, які враховують особливості кожної статі.

Агресивність може бути як нормальною реакцією на стресові ситуації, так і проявом емоційних розладів, що робить її дослідження надзвичайно актуальним. Підходи, спрямовані на розвиток соціальних навичок, емоційної грамотності та здорової комунікації, можуть значно покращити соціальну взаємодію серед підлітків. Вивчення гендерних особливостей агресивності є важливим кроком до розробки ефективних програм для підтримки здорового психоемоційного розвитку.

Дослідження показують, що гендерні стереотипи можуть формувати способи, якими підлітки виражають свою агресію. Хлопці можуть відчувати більшу схильність до фізичних проявів агресії під соціальним тиском, тоді як дівчата можуть уникати відкритих конфліктів, вдаючись до маніпуляцій[1]. Це призводить до різних наслідків для психоемоційного розвитку та соціальної адаптації підлітків.

Агресивна поведінка має серйозні наслідки не лише для самих підлітків, але й для їх оточення. Підвищена агресивність може викликати конфлікти у стосунках з однолітками, проблеми в навчанні та негативно впливати на самооцінку. Розуміння гендерних особливостей агресивності може допомогти педагогам, психологам та батькам своєчасно виявляти проблеми та застосовувати ефективні методи підтримки.

Метою нашого теоретичного дослідження є теоретичне обґрунтування гендерних особливостей проявів агресивності у молодшому підлітковому віці, зокрема визначення тенденцій та рівня схильності хлопців і дівчат до різних форм агресії. Задля досягнення цієї мети проведений аналіз наукових джерел та характеристика основних підходів до поняття агресії з урахуванням гендерних відмінностей.

Основний текст. Молодший підлітковий вік є періодом значних змін, що відбуваються в емоційному та когнітивному розвитку дітей. Це віковий період, коли діти переходять від дитинства до підліткового етапу, і в їхній поведінці з'являються нові риси, які можуть викликати труднощі у взаємодії з однолітками та дорослими. Психологи вважають, що у цей період у підлітків виникає потреба у самоствердженні та пошуку власного «Я», що впливає на їхні взаємини із соціальним середовищем. Саме у цей час у дітей спостерігається підвищена емоційна збудливість, схильність до фрустрацій і конфліктів[2]. З огляду на психологічні та фізіологічні зміни, що відбуваються у молодшому підлітковому віці, стає зрозумілим, чому цей вік є особливо чутливим до проявів агресії.

Агресивність в підлітковому віці є багатогранним явищем, яке може мати різні причини та форми [3]. У молодшому підлітковому віці агресивна поведінка може бути проявом невдоволених потреб, таких як відсутність підтримки, відчуття власної значущості та приналежності до групи. Важливими чинниками є також зміни, які відбуваються на біологічному та емоційному рівнях. Внаслідок підвищеного рівня гормонів підлітки стають більш чутливими до навколишніх подразників і можуть реагувати на них агресивніше, ніж у дитинстві. Агресивність може проявлятися у формі фізичних дій (штовхання, удари), словесної агресії (образи) або соціальної агресії (плітки, виключення з групи).

Формування агресивної поведінки у молодших підлітків є результатом дії як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Важливу роль відіграє сімейне середовище, зокрема моделі поведінки батьків. Якщо у сім'ї насильство або агресія є частиною повсякденного життя, то дитина може почати сприймати їх як норму. Взаємодія з однолітками також має суттєвий вплив, оскільки підлітки часто наслідують поведінку лідерів або прагнуть зайняти високий статус у групі, що може спонукати до агресивної поведінки. Крім того, медіа та соціальні мережі пропагують стереотипи щодо агресії, які підлітки іноді намагаються повторити [4].

Для подолання агресивної поведінки у молодших підлітків важливо застосовувати комплексні стратегії, спрямовані на розвиток емоційного інтелекту та соціальних навичок. Серед ефективних методів — тренінги соціальної компетентності, що навчають підлітків конструктивним способам розв'язання конфліктів, розвитку емпатії та самоконтролю. Індивідуальна терапія, зокрема когнітивно-поведінкова, також є корисним інструментом, оскільки допомагає підліткам розуміти та контролювати свої емоційні реакції. Крім того, роль батьків і вчителів полягає в активній підтримці підлітків та навчанні їх позитивних моделей поведінки.

Існують значні гендерні відмінності у проявах агресії серед підлітків. Дослідження показують, що хлопці частіше проявляють фізичну агресію, тоді як дівчата більш схильні до вербальної або соціальної агресії. Агресивність має свої особливості в залежності від гендеру. Хлопці частіше проявляють фізичну агресію, тоді як у дівчат переважає вербальна та соціальна

агресія. Ці відмінності можна пояснити як біологічними чинниками, такими як рівень тестостерону у хлопців, так і соціальними стереотипами, що регулюють рольові очікування в суспільстві. Традиційні гендерні ролі впливають на виховання дітей ще з раннього віку. Так, хлопців часто заохочують до прояву сили та впевненості, тоді як дівчат привчають до проявів ніжності й терпимості [5].

Серед хлопців агресивність часто асоціюється з боротьбою за статус у групі однолітків, що може призводити до фізичних конфліктів. Своєю чергою, дівчата часто обирають соціальні стратегії впливу, такі як маніпуляції або плітки, щоб досягнути своїх цілей. Важливою частиною цих відмінностей є соціальна агресія, що проявляється через ізоляцію або виключення з групи, яка може мати серйозні наслідки для психічного стану підлітків.

Такі відмінності пояснюються не лише біологічними факторами, але й соціальними стереотипами, які зумовлюють різні підходи до виховання хлопців і дівчат. Зазвичай хлопців заохочують до прояву сили і впевненості, а дівчат вчать терпимості та контролю емоцій. Таким чином, розуміння гендерних відмінностей є важливим для розробки програм подолання агресивності у підлітків, що враховують специфічні потреби кожної статі.

Висновки. Молодший підлітковий вік є критичним періодом для розвитку особистості, коли діти стикаються зі значними фізіологічними, психологічними та соціальними змінами. Ці зміни часто призводять до підвищеної емоційної збудливості, яка може проявлятися в агресивній поведінці. Підліткова агресивність стає своєрідною реакцією на внутрішні переживання та зовнішні подразники, особливо в умовах нестабільного соціального або сімейного середовища. Агресивність у цьому віці може мати різні прояви та форми: фізичну, вербальну чи соціальну, і є складним явищем, що викликає турботу не тільки у батьків, але й у освітян та соціальних працівників. Одним з головних аспектів цього питання є гендерні відмінності, які формуються під впливом культурних і соціальних стереотипів. Дослідження свідчать, що хлопці та дівчата часто проявляють агресію по-різному: хлопці більш схильні до фізичної агресії, у той час як дівчата використовують соціальні та вербальні форми агресії, такі як маніпуляції, плітки та виключення з соціальних груп. Це можна пояснити не лише біологічними відмінностями, такими як рівень тестостерону у хлопців, але й соціальними чинниками, які визначають різні норми поведінки для кожної статі.

Розуміння гендерних аспектів у формуванні агресивності може допомогти у розробці ефективних програм подолання агресії, орієнтованих на потреби хлопців і дівчат. Наприклад, фізична активність та спортивні тренування можуть бути ефективними для хлопців, допомагаючи спрямовувати фізичну енергію у конструктивне русло, тоді як для дівчат корисними можуть бути програми, які розвивають емоційну грамотність та навички конструктивної комунікації. Важливими є також освітні програми, які навчають підлітків розуміти і висловлювати свої емоції та контролювати їх здоровими способами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Домова П. Г. Психокорекційна робота з попередження агресивності підлітків. Вип. 3. Київ. 2018. С. 38
2. Лацпов А.В., Миколаїв Є.В. психологічні особливості прояви тривожності школярів в залежності від стилів їх сімейного виховання. Міжнародний студентський науковий вісник. 2016. № 6. С. 13-14
3. Мазелурі Т. Агресивні тенденції в дитячій поведінці. Початкова освіта. 2005. №47. С. 8-9
4. Міжособистісне спілкування підлітків. Методичні рекомендації. Шкільний світ. 2007. № 17. С. 2-11
5. Хоменко Г. Агресивність підлітків: причини, профілактика, корекція. Психолог. 2009. № 35. С. 16-17

*Підборочинська Ірина
Науковий керівник – доц. Гончаровська Галина*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАМ'ЯТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. У Законі України «Про загальну середню освіту» зазначено, що освіта має бути спрямована на забезпечення цілісного розвитку особистості. Розвиток особистості – це